

Шыңал

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 92 (9776) 1975 чылдың апрель 19, суббота 1925 чылда үндөзүлгөттүнген Өртөө 2 көп.

БҮРҮН ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

СЭКП-нің ээчегин XXV съездин келер чылдың февраль чылдары дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунун доктриналык «Кара-Хөл» колхозун ажал-ишчилери политикти болгаш күш-ажылча бедик көдүрүшкүн-биле уткаан. Ам колхозчу малчынарнын болгаш туугуларнын бүгү күженишкени беш чылдың доозуку чылын даягаларын чеднишкени доозарына утканган. Ала-чурттуң Уагү дайынын киржикчизи болганма даян деп чүд дээрин, оң хоозураалдык, үредикти ур-жуктарын караан-биле көрүп чораан болгаш ону эки билер мен. Ыңчаарга бистик Коммунист партиясы болгаш Совет чазавис дайынын айынын баш башкыларын беш чылдың доозуку чылын даягаларын чеднишкени доозарына утканган. Ала-чурттуң Уагү дайынын киржикчизи болганма даян деп чүд дээрин, оң хоозураалдык, үредикти ур-жуктарын караан-биле көрүп чораан болгаш ону эки билер мен. Ыңчаарга бистик Коммунист партиясы болгаш Совет чазавис дайынын айынын баш башкыларын беш чылдың доозуку чылын даягаларын чеднишкени доозарына утканган.

Оң база бир тодаргай херекти совет улустун дайыбын күш-ажылдын баала-лын улам магалдык болгаш делегейге быжык тайбын тургузарынын дугайында саягы салымшкын сиңиккен СЭКП ТК-ның мырыңай чоокта чаа эркти Пленуму болур. Партияның XXIV съездинин аямында кылган Тайбынч програмказын ботандырап талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюроунун, ТК-ның Чыгыне секретары эш Л. И. Брежневтиң чүтүлдүгү шуудургу ажал-чорудулганын бүгү совет улус-биле бир дөмей бистин колхозчуларынс бүрүн дозуу-биле деткиң, чүдүлдүгүнү турар. Бистин партиясының даштыкы политиктиг ут-данышкыны бүгү-ле чаагай сеткилдиг кижилерини эрге-ажыктарына дүгүжү турар.

Совет Эвелелин болгаш социализмди акы-дуума чурттарынын Индия-Кыдаттың демисежип турар улустарына интернационалдык деткиме көргүзүп турарынын чөптү амы уеде чаа күш-биле илереп турар. Ол деткиме Советтин маалдыгы улузунуң империалисттик агрессияны өйтүр шаарына дузаалаң. Вьетнам чегге дайыны соксарды болгаш тайбынч катар тургузар дугайында Париж дугуржугаларын чарганын ол үеде бүгү делегей сетки ханышкыны биле уткаан. Париж дугуржугаларын күүседир деп безин боавайн, дайызыркар чоңгөзөрини үргүдүк организастан турган сайчонук ирик Эу-чурум ам кезин буурап дүжериңи кырында келгени Вьетнама сөөлгү болушкунар көргүзүп турар-дыр. Муруну Вьетнамдык патриотчу күштериниң сөөлгү үеде чедип алган бүзүрөлдү тилгелерине делегейге ак сеткилдиг кижилер бүрүзү чүдө байыр чедирер алаар. Совет Эвелели, социализмди акы-дуума чурттары, дөшөгө ажал-чорудулганын камгаалаар дээш, Вьетнамдын иштик херектерине дашкарстан холгарлаашкыны чылаары дээш, Париж дугуржугаларын оң бүгү киржикчилери шыңгымы күүседир дээш туржуп турар.

Камболаджык патриотчу күштериниң хостагы армияны ийыксылап кирген болгаш чыдаа Эу-чуруму чыла шаары доозуп турар. Индия-Кыдаттың улустары, империалисттик кууданышкыларын болгаш иштик реакцияның коралдарын өйтүр окташ, хамарышпас чорукче болгаш хостагаже күчүдү тура-соруун ыңчаар илергелдир-дыр.

Дүшкүрүлүгү чоруктуң оода Европаның чамалык буауңарына баа артып турар. Ол бааза Кипр-дир, НАТО дөшөгү богуңду үргүдүшкени-биле хамарышпас Кипр күрүңи-нин шуугу чарыдары болгаш уузулар дээр орадалашкыларын кымып турар. Совет Эвелели Кипрдин бүрүн буауң турары болгаш хамарышпас чорук дээш туржуп турар. Ол туржуктуң чурттарынын хөй нурузу деткиң турар.

Бистин партиясы болгаш күрүңеиз тайбынч баа улустар аразына наараалдык политиканы чорутушаан, чарыдарышкынының политиканың ичин кол уткамы-күрүңелер аразының харызааларына күш дүжериңи ажал-чорудулганын ойталаары дээш демисе, күрүңелерин тускай догуңунашкыны болгаш дөшөгөзүңнүн четче-бүрүн турар чорун күшүлдөп көрү, деп эргиле боозуру, иштик херектерине холгарлаашкын дэйн шыккан, улустар аразының харызааларынын ичиде үндөин салымчын принциптерин практика кырында хуузап көрү болгаш сагымы боозу дээрин барым-даалап турар. Ол принциптер бүгү-ниги характерлик боуп турар. Оларны бүгү-ле күрүңелер сагымы ужураал. Совет Эвелели ол принциптерин хажык чок барымдаалап турар. АКШ, Франция, ГФР, Англия, Италия, Япония болгаш өске-да ол шыккан ичиде капиталисттик чурттар-биле бистин харызааларынын турму утанышкына хөгжүп турары ол дугайын бадтыкпал турар. Совет удурутчуларын дыка хөй күрүңелерин башкылары-биле иш таламы ужурамышкыны болгаш чуталамышкыны маала эч чүгүдө болду ойнаан.

Совет Эвелели, бистин өңүдүтеринс болгаш эвелекчилерине — делегей боозушкунарынын икелдеп киржикчилери. Партияның XXIV съездинин доктриналык даштыкы политикти утанышкыны. Тайбынч програмказын амыларда үрүштүгү ботандырап турары Совет Эвелелинге, акы-дуума чурттарына социализм болгаш коммунизм тургузушкунунун дүгүрү уеде улам буурааларына таарымчалык даштыкы бадаларын тургузуп турар.

Бүгү-ниги тайбынч быжылаарына уагү сааларын чедир турар боттуң эргилде ССР-биле АКШ-тың аразында харызааларга болган. Ол эргилде колдуулаа өңне бедик делегейге совет-америк ужурамышкынынын түңселдери холбошкан. Ол ужурамышкынына чедип алдынган дугуржугалар болгаш дугуржукчу чүлдөр эки билдинтир болгай. СЭКП ТК-ның Чыгыне секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың президентизин Дж. Форд-биле чуталамышкынынын түңселдери Вадостонга чедип алдынган, стратегтик келгелештишкенин кызыгараарынын айтыр-ларынын талазы-биле чаа дугуржушкуну уагү ужур-дуулап болуп турар.

Совет-америк харызааларда эвези эвес нарын чүлдөр туруп турары билдинтир, ол чүлдөр ух харызааларынын экижиринде удураалын турар саалары күштерин АКШ-та бары-биле тайлабыраттылар. ССР-ге хамарыштыр экономика болгаш садыг херектерин чорударынын кымып-практиканы амылар дээр орадалашкынынын уружуулан иш чурттуң аразында экономикти харызаалар ам-даа чогуңчалык боодурунма, АКШ-тың садыг-чазы холбожуудуңа ССР-ге хамарыштыр кымып-жык чорукчу чылааттары болгаш иш уагү күрүңелерин саяк экономика харызааларына чогуңчалык бааза тургустунган турар деп, Совет Эвелелинде бодат турар.

Маонсин удуруттулаа Совет Эвелелинге болгаш социализмди өске-даа акы-дуума чурттары, принципалдык марксизм-ленинни тургустура туруп бүгү-ле акы-дуума партияга хамарыштыр өвезтен утанышкыны чорудуп турар Кыдаттың ССР-биле харызааларына сөөлгү үс дугуржууда калды-да өскериялгер болбаан дээрин СЭКП ТК-ның Пленумунга демделгезин. Маонсин бодунун даштыкы политиканы эңне империалисттик реакция-биле шагала-ла бир баг болуп берген. Совет Эвелели СЭКП-нің XXIV съездинин тодаргайлааны принципалдык шүгүмүн, эш Л. И. Брежневтиң чуталаан чүлдөрүн удуруттулаа болдурушаан, совет-кыдат харызааларын чогуңчалык боладурумын доктринал чүткүп турар. Совет кыжирлерин иш сеткилине кезээде хүндөп келгени болгаш хүндөп-лаа турары кыдат улус-биле наараалдык болгаш кадм ажалдажылганы катар тургузарына белең бис.

Азияны, Африканы, Латин Американы хөгжүп эзелеп турар, каза-даа катышпаан чурттары-биле харызааларын улам ичиде быжылаарына Совет Эвелели уагү кычыгезини салып турар. Шаң ичиде эки, калбак хөгжөң харызааларынын шыгаларгай үлөгөр-чөзө болза, ССР-нің Индия-биле найыралынын болгаш кадм ажалдажылганын харызаалары болур, ол харызаалар Азияда байдалга, бүгү-ниги тайбынч быжылаарына чогуңчалык уагү сааларын чедир турар.

Политикти чавырдышкын шериг талазынын чавырдышкыны-биле быжылгатынган турвун баа ол политикти чавырдышкыны чепселенишкенин кызыгарына чаа-гай чепселенишкенин дүжүрүңеңи, бүгү чурттарынын аразында делегейин экономика, эртем-техникти болгаш куу-тур харызааларын боттарына ажыктык болгаш деп эргилде үндөин, калды-даа кызыл-баг болгаш иштик херектерине холгарлаашкын чорук чокка хөгжүрүңеңи ажык-лаан турар дээш, Совет Эвелели доктринал күженишкенин салып турар.

Амы делегейде болуп турар чогуңчалык чорудулгаларын эрге-ажыктык херектериниң реакцианың, агрессияның куштары соксаптай турар дээрин СЭКП ТК-ның Пленуму оң-биле кадм демделгезин. Ол күштер өңдере чепселенишкенин улам-на киткеп, туруп турар делегей кризистерин уузкаарына удураалын, өске чурттарын иштик херектерине каржы холгарлаашкыны-биле хостага болгаш дөшөгөзүңнүн дөш демиселди эштин, тайбынч кожа-хөлбө догуңунашкыны политиканы бака сугарын орадалашкын турарлар.

Империалист, реакциандык күштер Совет Эвелелинге болгаш социализмди акы-дуума чурттарына уагү, амы уениң бүгү-ле революция-хостагалык шүмчөшкенин уагү догуңунашкыны болгаш көөр хөң чок чоруктуң калды-дош-кун кампаңызын чорудуп турарлар. СЭКП, Совет күрүңе тайбынч дайыштарынын чеднишкенин моон соң-гаар-даа серишпелдиг дайыраар, совет улустун эрге-ажыктарын, бүгү-ниги тайбынч болгаш улустарын хостагажылгын эрге-ажыктарын быжымы-биле болгаш шиптир-дин-биле камгалаар.

ШУПТУ КОММУНИСТИГ СУББОТНИКЧЕ, ЭШТЕР!

В. И. Ленин Бүгү-россияның субботнигинде.

СУББОТНИК

Чалым назым
Сагылдырар көлдүгү чыстың,
Шиник казым
Синдирген деп апрельда —
Айдың черге
Ада Ленин төртүткүңен
Айм бо деп,
Алаштарга улам эргим.
Чайыналган
Хүндөзөктө бүгү бойдоң,
Чазык шырай
Хулузүрүү сагылдырдым;
Канчап уттур —
Гагаринниң салдыстарже,
Азтанганым
Апрель ай база, 60-дур!
Апрель, апрель!
Ада Ленин сен база катан,
Хөрөк-чүрөм
Хөвүңү кирип хайыктыр-
дым.
Субботникче
Шупту чоңум калдуруңе,
Маңдай турлуг
Маалыр ишти чаяап турлар.
Заводларда
Староктерниң каргыраам,
Ырак сымда
Ылчыларның хөөмейи
дээш,
Бүгү чуртта
Бүдүрүчү үлө-иштиң
Аялганы —
Амырал ыры болду.
В. И. СЕРЕН-ООЛ.

КОММУНИСТИГ ТУРГУЗУЛГАНЫН БОЛГАШ БЫЖЫГ ТАЙБЫНЫН ХЕР ЭЗ ДЭЭШ

Июнь 15 — соңгулдалар хуну

Бистин Төрөз чуртуусу Ала-чурттуң Уагү дайыныга Тилгелениң 30 чылым бүгү уагүдун политикти болгаш күш-ажылча көдүрүшкүнүнүн байдалына уткуп турар. Совет улусу фашизмге болгаш милитаризмге уагү тайбынч демократия болгаш хостага дээш улустарын демисежип турганы идеалдарын ботандыраары дээш демиселге болгаш коммунистти тургузушкунуңа төгүлдүгү уагү чеднишкени-биле ол алдардык хүге уткүштүр кел чорур. Совет улустуң чогаалдык идеяны, коммунизмниң херезине оларнын кымылаар чок бердигени тоску беш чылдың болгаш 1975 чылдың улус ажал-агый планларын долаар болгаш ажыр чеднишкенин күүседир дээш социалисттик чарыштык калбарышкыныла сөңиккен.

Совет Эвелелин болгаш социализмди акы-дуума чурттарынын Индия-Кыдаттың демисежип турар улустарына интернационалдык деткиме көргүзүп турарынын чөптү амы уеде чаа күш-биле илереп турар. Ол деткиме Советтин маалдыгы улузунуң империалисттик агрессияны өйтүр шаарына дузаалаң. Вьетнам чегге дайыны соксарды болгаш тайбынч катар тургузар дугайында Париж дугуржугаларын чарганын ол үеде бүгү делегей сетки ханышкыны биле уткаан. Париж дугуржугаларын күүседир деп безин боавайн, дайызыркар чоңгөзөрини үргүдүк организастан турган сайчонук ирик Эу-чурум ам кезин буурап дүжериңи кырында келгени Вьетнама сөөлгү болушкунар көргүзүп турар-дыр. Муруну Вьетнамдык патриотчу күштериниң сөөлгү үеде чедип алган бүзүрөлдү тилгелерине делегейге ак сеткилдиг кижилер бүрүзү чүдө байыр чедирер алаар. Совет Эвелели, социализмди акы-дуума чурттары, дөшөгө ажал-чорудулганын камгаалаар дээш, Вьетнамдын иштик херектерине дашкарстан холгарлаашкыны чылаары дээш, Париж дугуржугаларын оң бүгү киржикчилери шыңгымы күүседир дээш туржуп турар.

Совет Эвелелин болгаш социализмди акы-дуума чурттарынын Индия-Кыдаттың демисежип турар улустарына интернационалдык деткиме көргүзүп турарынын чөптү амы уеде чаа күш-биле илереп турар. Ол деткиме Советтин маалдыгы улузунуң империалисттик агрессияны өйтүр шаарына дузаалаң. Вьетнам чегге дайыны соксарды болгаш тайбынч катар тургузар дугайында Париж дугуржугаларын чарганын ол үеде бүгү делегей сетки ханышкыны биле уткаан. Париж дугуржугаларын күүседир деп безин боавайн, дайызыркар чоңгөзөрини үргүдүк организастан турган сайчонук ирик Эу-чурум ам кезин буурап дүжериңи кырында келгени Вьетнама сөөлгү болушкунар көргүзүп турар-дыр. Муруну Вьетнамдык патриотчу күштериниң сөөлгү үеде чедип алган бүзүрөлдү тилгелерине делегейге ак сеткилдиг кижилер бүрүзү чүдө байыр чедирер алаар. Совет Эвелели, социализмди акы-дуума чурттары, дөшөгө ажал-чорудулганын камгаалаар дээш, Вьетнамдын иштик херектерине дашкарстан холгарлаашкыны чылаары дээш, Париж дугуржугаларын оң бүгү киржикчилери шыңгымы күүседир дээш туржуп турар.

Камболаджык патриотчу күштериниң хостагы армияны ийыксылап кирген болгаш чыдаа Эу-чуруму чыла шаары доозуп турар. Индия-Кыдаттың улустары, империалисттик кууданышкыларын болгаш иштик реакцияның коралдарын өйтүр окташ, хамарышпас чорукче болгаш хостагаже күчүдү тура-соруун ыңчаар илергелдир-дыр.

Совет Эвелелин болгаш социализмди акы-дуума чурттарынын Индия-Кыдаттың демисежип турар улустарына интернационалдык деткиме көргүзүп турарынын чөптү амы уеде чаа күш-биле илереп турар. Ол деткиме Советтин маалдыгы улузунуң империалисттик агрессияны өйтүр шаарына дузаалаң. Вьетнам чегге дайыны соксарды болгаш тайбынч катар тургузар дугайында Париж дугуржугаларын чарганын ол үеде бүгү делегей сетки ханышкыны биле уткаан. Париж дугуржугаларын күүседир деп безин боавайн, дайызыркар чоңгөзөрини үргүдүк организастан турган сайчонук ирик Эу-чурум ам кезин буурап дүжериңи кырында келгени Вьетнама сөөлгү болушкунар көргүзүп турар-дыр. Муруну Вьетнамдык патриотчу күштериниң сөөлгү үеде чедип алган бүзүрөлдү тилгелерине делегейге ак сеткилдиг кижилер бүрүзү чүдө байыр чедирер алаар. Совет Эвелели, социализмди акы-дуума чурттары, дөшөгө ажал-чорудулганын камгаалаар дээш, Вьетнамдын иштик херектерине дашкарстан холгарлаашкыны чылаары дээш, Париж дугуржугаларын оң бүгү киржикчилери шыңгымы күүседир дээш туржуп турар.

Бистин партиясы болгаш күрүңеиз тайбынч баа улустар аразына наараалдык политиканы чорутушаан, чарыдарышкынының политиканың ичин кол уткамы-күрүңелер аразының харызааларына күш дүжериңи ажал-чорудулганын ойталаары дээш демисе, күрүңелерин тускай догуңунашкыны болгаш дөшөгөзүңнүн четче-бүрүн турар чорун күшүлдөп көрү, деп эргиле боозуру, иштик херектерине холгарлаашкын дэйн шыккан, улустар аразының харызааларынын ичиде үндөин салымчын принциптерин практика кырында хуузап көрү болгаш сагымы боозу дээрин барым-даалап турар. Ол принциптер бүгү-ниги характерлик боуп турар. Оларны бүгү-ле күрүңелер сагымы ужураал. Совет Эвелели ол принциптерин хажык чок барымдаалап турар. АКШ, Франция, ГФР, Англия, Италия, Япония болгаш өске-да ол шыккан ичиде капиталисттик чурттар-биле бистин харызааларынын турму утанышкына хөгжүп турары ол дугайын бадтыкпал турар. Совет удурутчуларын дыка хөй күрүңелерин башкылары-биле иш таламы ужурамышкыны болгаш чуталамышкыны маала эч чүгүдө болду ойнаан.

Совет Эвелели, бистин өңүдүтеринс болгаш эвелекчилерине — делегей боозушкунарынын икелдеп киржикчилери. Партияның XXIV съездинин доктриналык даштыкы политикти утанышкыны. Тайбынч програмказын амыларда үрүштүгү ботандырап турары Совет Эвелелинге, акы-дуума чурттарына социализм болгаш коммунизм тургузушкунунун дүгүрү уеде улам буурааларына таарымчалык даштыкы бадаларын тургузуп турар.

Бүгү-ниги тайбынч быжылаарына уагү сааларын чедир турар боттуң эргилде ССР-биле АКШ-тың аразында харызааларга болган. Ол эргилде колдуулаа өңне бедик делегейге совет-америк ужурамышкынынын түңселдери холбошкан. Ол ужурамышкынына чедип алдынган дугуржугалар болгаш дугуржукчу чүлдөр эки билдинтир болгай. СЭКП ТК-ның Чыгыне секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың президентизин Дж. Форд-биле чуталамышкынынын түңселдери Вадостонга чедип алдынган, стратегтик келгелештишкенин кызыгараарынын айтыр-ларынын талазы-биле чаа дугуржушкуну уагү ужур-дуулап болуп турар.

Совет Эвелели, бистин өңүдүтеринс болгаш эвелекчилерине — делегей боозушкунарынын икелдеп киржикчилери. Партияның XXIV съездинин доктриналык даштыкы политикти утанышкыны. Тайбынч програмказын амыларда үрүштүгү ботандырап турары Совет Эвелелинге, акы-дуума чурттарына социализм болгаш коммунизм тургузушкунунун дүгүрү уеде улам буурааларына таарымчалык даштыкы бадаларын тургузуп турар.

Совет-америк харызааларда эвези эвес нарын чүлдөр туруп турары билдинтир, ол чүлдөр ух харызааларынын экижиринде удураалын турар саалары күштерин АКШ-та бары-биле тайлабыраттылар. ССР-ге хамарыштыр экономика болгаш садыг херектерин чорударынын кымып-практиканы амылар дээр орадалашкынынын уружуулан иш чурттуң аразында экономикти харызаалар ам-даа чогуңчалык боодурунма, АКШ-тың садыг-чазы холбожуудуңа ССР-ге хамарыштыр кымып-жык чорукчу чылааттары болгаш иш уагү күрүңелерин саяк экономика харызааларына чогуңчалык бааза тургустунган турар деп, Совет Эвелелинде бодат турар.

Совет Эвелели, бистин өңүдүтеринс болгаш эвелекчилерине — делегей боозушкунарынын икелдеп киржикчилери. Партияның XXIV съездинин доктриналык даштыкы политикти утанышкыны. Тайбынч програмказын амыларда үрүштүгү ботандырап турары Совет Эвелелинге, акы-дуума чурттарына социализм болгаш коммунизм тургузушкунунун дүгүрү уеде улам буурааларына таарымчалык даштыкы бадаларын тургузуп турар.

Маонсин удуруттулаа Совет Эвелелинге болгаш социализмди өске-даа акы-дуума чурттары, принципалдык марксизм-ленинни тургустура туруп бүгү-ле акы-дуума партияга хамарыштыр өвезтен утанышкыны чорудуп турар Кыдаттың ССР-биле харызааларына сөөлгү үс дугуржууда калды-да өскериялгер болбаан дээрин СЭКП ТК-ның Пленумунга демделгезин. Маонсин бодунун даштыкы политиканы эңне империалисттик реакция-биле шагала-ла бир баг болуп берген. Совет Эвелели СЭКП-нің XXIV съездинин тодаргайлааны принципалдык шүгүмүн, эш Л. И. Брежневтиң чуталаан чүлдөрүн удуруттулаа болдурушаан, совет-кыдат харызааларын чогуңчалык боладурумын доктринал чүткүп турар. Совет кыжирлерин иш сеткилине кезээде хүндөп келгени болгаш хүндөп-лаа турары кыдат улус-биле наараалдык болгаш кадм ажалдажылганы катар тургузарына белең бис.

Совет Эвелели, бистин өңүдүтеринс болгаш эвелекчилерине — делегей боозушкунарынын икелдеп киржикчилери. Партияның XXIV съездинин доктриналык даштыкы политикти утанышкыны. Тайбынч програмказын амыларда үрүштүгү ботандырап турары Совет Эвелелинге, акы-дуума чурттарына социализм болгаш коммунизм тургузушкунунун дүгүрү уеде улам буурааларына таарымчалык даштыкы бадаларын тургузуп турар.

Политикти чавырдышкын шериг талазынын чавырдышкыны-биле быжылгатынган турвун баа ол политикти чавырдышкыны чепселенишкенин кызыгарына чаа-гай чепселенишкенин дүжүрүңеңи, бүгү чурттарынын аразында делегейин экономика, эртем-техникти болгаш куу-тур харызааларын боттарына ажыктык болгаш деп эргилде үндөин, калды-даа кызыл-баг болгаш иштик херектерине холгарлаашкын чорук чокка хөгжүрүңеңи ажык-лаан турар дээш, Совет Эвелели доктринал күженишкенин салып турар.

уэр орадалашкынынын дайынын, реакцианың, агрессияның куштары соксаптай турар дээрин СЭКП ТК-ның Пленуму оң-биле кадм демделгезин. Ол күштер өңдере чепселенишкенин улам-на киткеп, туруп турар делегей кризистерин уузкаарына удураалын, өске чурттарын иштик херектерине каржы холгарлаашкыны-биле хостага болгаш дөшөгөзүңнүн дөш демиселди эштин, тайбынч кожа-хөлбө догуңунашкыны политиканы бака сугарын орадалашкын турарлар.

Империалист, реакциандык күштер Совет Эвелелинге болгаш социализмди акы-дуума чурттарына уагү, амы уениң бүгү-ле революция-хостагалык шүмчөшкенин уагү догуңунашкыны болгаш көөр хөң чок чоруктуң калды-дош-кун кампаңызын чорудуп турарлар. СЭКП, Совет күрүңе тайбынч дайыштарынын чеднишкенин моон соң-гаар-даа серишпелдиг дайыраар, совет улустун эрге-ажыктарын, бүгү-ниги тайбынч болгаш улустарын хостагажылгын эрге-ажыктарын быжымы-биле болгаш шиптир-дин-биле камгалаар.

Уагү аразының харызааларын тайбынч кожа-хөлбө догуңунашкыны принциптерин чаргы тургузарына чүгүдө роуду азы-бүрү чурттарыны удурутку политикти ажал-дажыктырын доктаалаа ужурамышкыны, оң иштинде өңне бедик делегейге иш таламы болгаш хөй таламы чуталамышкыны болгаш турган болгаш моон соң-гаар-даа ойлар деп, СЭКП ТК-ның Пленуму айткан.

СЭКП-нің болгаш Совет күрүңеиз даштыкы политиканы бола, бүгү-ле күш-ажылча кижилер төрөлгенин сула-чаа-лынга дүжү турар амынч туруштук, ленинни политиканы бола турар. «Патришалдык агрессорлар, өңчүк-чолга кымы-рык болгаш боо-чөпсө-биле кыжыларныга туралыңар өңне болганына улустарын шиптирлти өйтүр шавышкынына таарымчалык турар, тайбынч, амыл чок чорук болгаш тайбынч келер үеде бүзүрө бомбуректиң бүгү-ле районларына калбак улус массаларын херек кырында чедилген боу берген турар ыңчаар баалаалы делегейге тургузар — бодунуң чоңуна ымак болгаш кижилер төрөлгени депилегиңиң дугайын бодол чорук кижилер бүрүзүңүң ол дээш күжүн бээрине төлөптин эңс сорулга бо-дур» деп, эш Л. И. Брежнев бистин партиясының болгаш чоңуаустун чидиги эңс-сегкияди тура-соруун илергелештирди, ВСАП-тың XI съездинде делегейге.

ССР-нің даштыкы политика талазы-биле ажал-чорудулганы совет экономиканың, эртенки болгаш кызыгарына хөгжүшкөн, чеднишкени-биле тулаш холбоалы. Ол политика социализмдиң бадукун болгаш оң бедик-чаагай эңс сорулга-ларынын илеретилгени, социалисттик тургузуңуң капиталисттик тургузуңуң үндөин-биле артык күштүңи эң калбак улус массаларынын мээ-кедерлине калбаа-биле шиптирлерине илдинтир боуп турар. Ындыг артык күштүңү чорук капиталисттик чурттарда амы экономикти кризистти болгаш өске-даа бер-тедешкенин үңдөин оңа тодаргай-биле көстүп турар.

Совет Эвелелин болгаш акы-дуума чурттарынын революцияның делегейге социализмди чеднишкенин, революцияны чеднишкенин сөзсөз чок өңүлдөинге, быжык тайбынч дээш делегейге уагү-уагү чеднишкенин чорудураары эргиле-даа. Бүгү чөк бомбуректиң кырында бистин эвелекчилеринс болгаш өңүдүтеринс-даа совет беш чылдарын түңселдери. ССР-нің плантың экономикаынын чеднишкенин, совет улустун күш-ажылча бүгү кижилерге соруң кырында үлөгөр-чөзө бооп турар коммунизм идеалдарына шымыңзын магалдап көрүп турар.

Мерген угааның коммунистти партия, оң Ленинни штаны — Төп Комитет болгаш эш Л. И. Брежнев баштаган Партия бистин улустун өңүдү уагү революция-чарыкчык ажал-жын удурутуп турар.

Бистин партиясы коммунистти тургузушкунунуң чаа-чаа чеднишкенин дээш, тайбынч болгаш социализмди делегейге тургустураары быжылаары дээш демисежирде совет иштале-ди шиптир беле-политикти сыйы катталышкынына, күчүдү социалисттик экономикага, 30 чыл мурунда гитлер шериң маңызын чыла шалкан ССР-нің алдарың Чепселити күштерине даянч турар. Совет улус оң-биле кадм 30 чыл иштинде тайбынч бадалда чурттап, ажалдап турарынын факт-барымдаасы безин СЭКП-нің төгүлдүгү чаалап алышкыны бооп турар.

Совет

БЕДИК ИДЕЙЛИИ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Бистий районун парти организацилары политөөр-дигенин идеяни дененде болгаш дээшти бидер дээш ажалдарын хүнүнү чутула айгыры кылдыр көрүп турар. Партия өрөдөлгөсүн системалы чедишкенин ажалдан, партианын теория-нын төөгүзү болгаш политиканын четке өөрөнүрүн хандырып, өрөдөлгөн органи-застаарда коммунистерин болгаш партия кезигүү эвеси-терин билинин дененде болгаш сонугадаларын өөр-нөр көөр арганы берип турар. Диннакчыларын политиктиг болгаш экономиктиг билин бидертишпал, теория талазы-биле ханы белеткеди чеди алдырычте, боттарынын билин улам бидеринче чуткүлү улам өскөн.

Райондун партийни политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөлгө системалык б6 шол-лазында нийтизи-биле бир му-дурт чүс ажыг диннакчы заар-р туттуган. Оларын чар-кычтал хой кезин коммуни-стер болгаш комсомолдулор. Оон аңгыда комсомолдулор по-литчырыдышыкынын 35 болгү-үндө хой-хой комсомол-чу-луктар өрөния турар. Партия организацилары политиктиг болгаш экономик-тиг өрөдөлгө кичээргейни күчөдөргөн. Моон кичээр «Мурнакчы» колхозта партия комитетинин (секретары Д. Хертек) политөөрлөгөнү удурун, контролдулор ту-рунунда көрүп болур. Бо ажал-ды сөөлү чылдарда экижиг-кеңиген микш кичээлдер үзүктөлүшкөн чокка, органи-застык өрпүт келген. Инда өрөдөлгөн бүгү хевирлери-нин кичээлери денендеги павардерилик саяныла эрти-рер. Кичээлдер эгелээр му-рунда аграр политика болгаш ажал-агыл талазы-биле полит-информацилар диннакчылар-р жоктамаал диннакчылар. Кичээлдерге бир кезирде өр

малчынар, дараазында херээ-жен малчынар чыгыр. Партия комитети недела санында пропагандастерин информ-ацизын диннап, кичээлдерге кынар идеяны кээп, кынар кедей турарын тодар-дыр. Маалгы билин бидер-леринче сагыш салбас, чы-даган чокка кичээл үскөн кичээлдер-биле боттук ажалды партокчоруу келген.

Бо колхозта политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөл-гөн кичээлери эртеринге таарымчалык байдал-дын тургускан. Колхоз төвүндө диннакчыларын өрөдөлгө-н Шүр ортумак школазы-нын баазаында, малчынар-ын өрөдөлгөн хойжу бри-гадаалар топтеринге, кышал-бу-луннарга эртерер. Кичээл-дерге өрөнөр темаларын рес-публиканы, районун, кол-хозтун амьдралындан чи-жектер-биле холбоп турар.

Мида «экономиктиг өрө-дөлгөн организастаан мал-чынарын сонугадалын дай-ныктырган. Оларын күш-ажымын көргүзүлгөн бааза бидер турар. Мал ажалын продукттарын бидер тала-зындалыктын ийи хойжу бригадалык районда бидер чы-гузугу болган. Чижээ, Чап-тык-Теректин №1 хойжу бри-гадалык бригадалык (бригады О. Ор-жак), ийи парбүлү (Узур-түдүзү С. Кок) төскү беш чылдык эртер чылдарындын хурузунда планын ооналда-ларын жоктамаал күчөтүп келген. Эрткен чылын бри-гадаа төрүчү чүс хойжу-на 90 хураганын, бир хойга оонаш-тын 3,2 кг дүктү кыргаш, социалдык чарымтын тиг-лекчиси болуп, СЭП райкомун хойжу райкукукутун хойжу бригадалар арасында шилчир Кызыл тутун чаалап алган.

Од ишпак «Бай-Тал» сов-хозта, «Тээли» колхозтун Кы-зыл-Тал салбарынын Бүдүктө хой. Оорунгун өшкү бригада-ларында, районда, Тээлинге

түдүт үчүстөгүндө, чоңун амьдырал хандырылга комби-надында, «Кара-Хал» колхоз-тун төвүндө болгаш өкө-дөө коллективтерде партия, комсо-мол организацилары политик-тиг бааза экономиктиг өрөдөл-гөгө удурутулганы экижиге. Ийи кичээлери үзүктөдир-бей, айтыкшагында эртерин, диннакчы бугузу кол-спектилерин кылып, ном-биле боттары ажалдан, семинар ки-чээлдерге идеяны кичээлди киржи турар.

Политиктиг, экономиктиг өрөдөлгөнү шынар, дээшти болгаш ажалын пропаган-дистерин ажалын дененде бидер болгаш диннакчылар не-гелденген уауу-биле ха-мааржыр. Партия органи-зациларынын талазында про-пагандистер-биле ажалды эки-жидер малга бааза бир чутула чуту болур. Бистий районда политиктиг болгаш экономик-тиг өрөдөлгө системалык 117 пропагандастер ажалдан турар. Оларын хой кезин коммунистер.

«Мурнакчы» колхозта А. Доржу, Д. Хертек, Б. Ор-жак, кызылжылдык шоланында Б. Дезер-оол, «Бай-Тал» сов-хозта О. Кан-оол, С. Кембу, «Тээли» совхозта А. Дамдин, М. Самдан, «Кара-Хал» сов-хозта К. Хертек, С. Хертек, район төвүндө, Б. Барба, С. Очур, К. Салчак, С. Хертек олар болгаш өкө-дөө пропа-гандистер партийни даалта-ларын ас еткээлден-биле кү-сөтүп, диннакчылар ханы бидерип берип турарлар.

Бисте шиктирлөө чотугу айтырылган ам-даа хой. Бар эртарлар ам-даа чейир ажи-галдыктын турарында, чам-дык чарларда өрөдөлгөн ор-ганизастаан чотугу дененде чейре. Илалыга «Тээли» сов-хозта партия, ажалын, ком-сомол комитеттер политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөл-гөн копкаа удурутканы дош

«Мурнакчы» колхозта А. Доржу, Д. Хертек, Б. Ор-жак, кызылжылдык шоланында Б. Дезер-оол, «Бай-Тал» сов-хозта О. Кан-оол, С. Кембу, «Тээли» совхозта А. Дамдин, М. Самдан, «Кара-Хал» сов-хозта К. Хертек, С. Хертек, район төвүндө, Б. Барба, С. Очур, К. Салчак, С. Хертек олар болгаш өкө-дөө пропа-гандистер партийни даалта-ларын ас еткээлден-биле кү-сөтүп, диннакчылар ханы бидерип берип турарлар.

Бисте шиктирлөө чотугу айтырылган ам-даа хой. Бар эртарлар ам-даа чейир ажи-галдыктын турарында, чам-дык чарларда өрөдөлгөн ор-ганизастаан чотугу дененде чейре. Илалыга «Тээли» сов-хозта партия, ажалын, ком-сомол комитеттер политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөл-гөн копкаа удурутканы дош

бо чылдык февральда болган партия активини хураалыга комби-надында, «Кара-Хал» колхоз-тун төвүндө болгаш өкө-дөө коллективтерде партия, комсо-мол организацилары политик-тиг бааза экономиктиг өрөдөл-гөгө удурутулганы экижиге. Ийи кичээлери үзүктөдир-бей, айтыкшагында эртерин, диннакчы бугузу кол-спектилерин кылып, ном-биле боттары ажалдан, семинар ки-чээлдерге идеяны кичээлди киржи турар.

Политиктиг, экономиктиг өрөдөлгөнү шынар, дээшти болгаш ажалын пропаган-дистерин ажалын дененде бидер болгаш диннакчылар не-гелденген уауу-биле ха-мааржыр. Партия органи-зациларынын талазында про-пагандистер-биле ажалды эки-жидер малга бааза бир чутула чуту болур. Бистий районда политиктиг болгаш экономик-тиг өрөдөлгө системалык 117 пропагандастер ажалдан турар. Оларын хой кезин коммунистер.

«Мурнакчы» колхозта А. Доржу, Д. Хертек, Б. Ор-жак, кызылжылдык шоланында Б. Дезер-оол, «Бай-Тал» сов-хозта О. Кан-оол, С. Кембу, «Тээли» совхозта А. Дамдин, М. Самдан, «Кара-Хал» сов-хозта К. Хертек, С. Хертек, район төвүндө, Б. Барба, С. Очур, К. Салчак, С. Хертек олар болгаш өкө-дөө пропа-гандистер партийни даалта-ларын ас еткээлден-биле кү-сөтүп, диннакчылар ханы бидерип берип турарлар.

Бисте шиктирлөө чотугу айтырылган ам-даа хой. Бар эртарлар ам-даа чейир ажи-галдыктын турарында, чам-дык чарларда өрөдөлгөн ор-ганизастаан чотугу дененде чейре. Илалыга «Тээли» сов-хозта партия, ажалын, ком-сомол комитеттер политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөл-гөн копкаа удурутканы дош

«Мурнакчы» колхозта А. Доржу, Д. Хертек, Б. Ор-жак, кызылжылдык шоланында Б. Дезер-оол, «Бай-Тал» сов-хозта О. Кан-оол, С. Кембу, «Тээли» совхозта А. Дамдин, М. Самдан, «Кара-Хал» сов-хозта К. Хертек, С. Хертек, район төвүндө, Б. Барба, С. Очур, К. Салчак, С. Хертек олар болгаш өкө-дөө пропа-гандистер партийни даалта-ларын ас еткээлден-биле кү-сөтүп, диннакчылар ханы бидерип берип турарлар.

Бисте шиктирлөө чотугу айтырылган ам-даа хой. Бар эртарлар ам-даа чейир ажи-галдыктын турарында, чам-дык чарларда өрөдөлгөн ор-ганизастаан чотугу дененде чейре. Илалыга «Тээли» сов-хозта партия, ажалын, ком-сомол комитеттер политиктиг болгаш экономиктиг өрөдөл-гөн копкаа удурутканы дош

Херсонун салгынын даай оруунун портунда докерлерин улгатыр каттыштырган комп-лекстиг бригадалык беш чыл планын күчөдөлгөн рапорт-тай, оу анык коммунист Ю. М. Табакаев удурут тур-рар. Илалыкын даай пор-тувун А. Барановский баш-таан бригадалык дуржула-ым ажалга турган, ух кол-лектив уауу ажал-агылдын 404100 тонна чүгүн сайгарып өвөрткөн. Бригадалык айла кылар ажалын ортумак норма күчөдөлгөн 144,3 хуу четкен.

БҮРҮНҮ-БИЛЕ МЕХАНИЗАСТААР

ССР-ин УАЧД-инин «Но-дөө ажал-агылын механизаста-ар болгаш электржидер-деп павильондо бааза ооң ажык шолдеринде төскү беш чылда көдө ажал-агыл-дын чыа техникаын делген көргүскөн. Инда көргүскөн мал ажалын бүрүнү-биле ме-ханизастаарга херээргө ма-шиналарын чыа системалы мал ажалын ажалдачыл-ларын бааза специалистерин уауу-биле сонугадалы турар.

Бүгү-эвилел эртем-инчилел инсти-тутун, ССР-ин КАМ-нын, «Сельхозтехника» бугу-эвилел каттыжымынын, Трактор болгаш көдө ажал-агыл машина тудуунун ми-лиастретөөнүн методиктиг удурутулганы-биле. 1971-1975 чылдарда ажалдан кыл-гал машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын хөгжүлгөндө чыа-уе-чада бо-луп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

Мал ажалын комплекстиг механизастаарына херээргө трижидеринин Бүгү-эвилел эртем-инчилел инсти-тутун, ССР-ин КАМ-нын, «Сельхозтехника» бугу-эвилел каттыжымынын, Трактор болгаш көдө ажал-агыл машина тудуунун ми-лиастретөөнүн методиктиг удурутулганы-биле. 1971-1975 чылдарда ажалдан кыл-гал машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын хөгжүлгөндө чыа-уе-чада бо-луп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

Мал ажалын комплекстиг механизастаарына херээргө трижидеринин Бүгү-эвилел эртем-инчилел инсти-тутун, ССР-ин КАМ-нын, «Сельхозтехника» бугу-эвилел каттыжымынын, Трактор болгаш көдө ажал-агыл машина тудуунун ми-лиастретөөнүн методиктиг удурутулганы-биле. 1971-1975 чылдарда ажалдан кыл-гал машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын хөгжүлгөндө чыа-уе-чада бо-луп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

Көдө ажал-агылын элек-

Мал ажалын комплекстиг механизастаарына херээргө

Мал ажалын комплекстиг механизастаарына херээргө

Мал ажалын комплекстиг механизастаарына херээргө

ЧОГААДЫКЧЫ ЧОРУУН

Идеология ажалданчылары-нын, пропагандастерин, агит-аторларын марксисчи-ленин-чи теорияны кызымчалык шингээни алыры, боттары-нын идея-политиктиг денен-деги доктамаал бидерини ки-чээргейни түвүндө айтыр-галын бирээш. Бо дугайын СЭП ТК-нын, «Белоруссия-нын партия организациында идеология кадрларын шилчир болгаш кичээлдер талазы-биле ажалдык дугайында» док-таалык бааза айткан.

Таңды районда ам ажал-дык таарымчалык болгаш ажалын бир хевирин—партия активини шолдары, пропаган-дистерин, агитаторларын, агитаторларынчын тусту ажал-агыларга семинар болуп, Оларын ажалынчын чедишкенин хой илалы факторлардан, илалык тематика-зын шилчир алырындан ха-мааржыр. Районда партия өр-

БЕДИДЕР

ганизацилары пропаганда-стерин, агитаторларынчын агитаторларын ажалынчын өнзөгө байдалын барым-даалап эң-не чутула теорет-иктиг айтырылганы өөрени-рин, лекцияларын организаста-арын чедиш ап турар.

«Россия», «Революциянын чалбыгы», ССР-ин 50 чы-лы атыл совхозтарга ыдыг семинарлар болуп эрткилээш. Чижээ, «Революциянын чал-быгы» совхозта эрткирген семинар болуп, организасты-га болган. Ону партия рай-комунун секретары Т. С. Тю-люш удуруткан. Семинарнын киржичилери ол совхозтук агитатор О. П. Чувалын чу-гаалын диннап. Совхозтун ишчилери доозуку чылдык планын оонадаларын күчө-дөр дээш канчал ажалдан турарын, чедиш кылдымдан чүүлдерин, ажыгалтынмын

турар курларыларын чеп ажыгаларынчын дугайын ол төдөгөй чикентер-биле өй-гарган.

Семинарга чылган про-пагандистер өкө-дөө эштерин лекцияларын диннап, дур-жугадалын солукшан.

Ындыг семинарны Тока ат-тыг совхозта партиянын баа-заында бааза эрткирген. Анда совхоз директору Ф. М. Звер-ева ажал-агылчын чижээ-биле холбоп бааза лекция ном-чалан. Ол ишпак Зверес орту-мак, Чап-Кешиг сөс чыл шол-паларда башчыларынчын теорет-иктиг семинарнын удурут-чулары шитер Богданова, Нуштаарың олар боттарынын пропагандастер арга-дуржула-рын чугаалап, бо ажалда чам-дык бергелерин канчал ажык эртерин дугайында ажалынчын санал-сүмелерин бергенер.

Аңгы-аңгы ажал-агылар-нын баазаларында мындыг семинарларын организаста-арын пропагандастеринчын би-лини, чогаалычын чорун бе-дидеринге эки шила болуп турар.

И. КЕЛИН-СЕНГИ.

ХАВЫЯЛАГ МАЛЧЫН

ЫРАККЫ Мөңгүн-Тайга-га чыа амьдыралдык тур-гусуп чаагы ажал-а-жидер-биле алдаржай ки-чээлери бирээш коммунист Дамдин Буяныевич Тейнинчын чылдык бо үезинде кээп копар тер Чангыс-Дит: сон-гу талазында сүүр-сүүр бидер далагарга бүрдөлгөн алган, ажык ажык, олт-сигенинчын чотугу колданган эгелээр, Дамдин чейре өрөнип калган малга дика таарымчалыг.

Хой болгаш хураган кая-жаларынчын мал сугтарар бааза чегерер оңкачаларынчын бо-лгаш бичкек бажын боо-гаш ак өг. Уауу ажалдык сак-манын Салчак Доржуңуң өң-өдөктү сонгу талазында тик-кен, а Дамдин Тейнинчын бо-лгаш чурттал-биле борбак бажы-га чурттал болуп, Мөңгүн-Тай-ганын малчынарынчын хуру-дөлгөч чачы-биле малын биде-ти хурул ап, ажал-агыл, амь-дырал-чуртталгы-биле та-нымжар сорулгалыг келгенде-ке ажык өвөрүн. Баштай олар-биле амьр-менди солук-шан, оларынчын ажал, амь-дыралын сонугадалымыс.

Дамдин Буяныевич бол-ган оон каалай Чысымала Ооржакчыл каймыкча ажа-жык чынык, чуткалар уауу болду. Оларын уауу кичээлге, сонугадал-биле диннап ору-дуусу.

Мөңгүн-Тайга дээрте, ка-тапталгыныс бойдуз туржумал-дын. Бо-ла ажал-агыл, сарык жылдан турар малчы-нарын чурттал турары Тоо-

лайдыкже машина бидер ул-гал, ийи аят каржыл эртерес берге кадыр оруктарыг. Шээр болгаш бола малды өстүр-гөнгө таарымчалык-ла оран. Бис мал ажалында оң чыл ирак ажа берилеви. Черины-чын дошкун бойдузунга, ажал-дыкка чачыга берген бис-ден, Дамдин Буяныевич эге-ниде чугалайдыр.

Чере бо-ла колхозка ажалдан турганда оң бө?-дөрүмгө.

Бай-Тайганын «Мурна-кчы» колхозка баштай мал ху-лап ап, бо ажалды кылып эгелээр улус бис. Ону кадыр-таа ийи таажымын 17 чыл ажа бээр. Анда бааза-ла эки ажалдан турдуусу Төзүн чө-чө, ха-дима деп чүвенин күшүгү айылг эвес, бээр—«Малчын» колхозке көжүп ажал келген бис. Бааза-ла малга ажалдайр дээр. Бир колдан төрүт хойну хулап ал-гаш, ажалдан эгелээниге оң—деп, өг-бүдөнүң херээжен ээли аңа улаштыр чугала-ды.

Салган сорулгаларынчын экинчиге чедип алган боор си-лер ажал—деп, айттырым. Дамдин Буяныевич чейи бо-данган, далаш чок харыла-ды:

Назы-харыныс улгалды, хой ажалынчын чалгытарынчын чотур шингээлгип ап келге-ниставит түрүндө шору түрүндө чейи ап, чоңу-вуска мавтааны турар ал-гарга бис. Беш чылдык толара-дыкмы чыа—1974 чылда ал көрөй. Төрүт чөс хойга олаштыр 102 турганин ал-дымыс. А уауу талазы-биле бир башка оонаштыр 1,5 кило-грамм кыргыттыман.

Ажалга ак еткээлгип, идеянык болгаш чок дооран-ла эскерип коор болтай—деп, Чысымала Ооржакчыл чугалай улгачылды. Тап-тыр-ла ийи чыл бу-рунгар бо кичини Куш-ажыл-дык Кызыл Тук оранды-биле шарады. Ол дээрте, бистер-ин ажалдыкка бидер улгел болган. Оон уаваанда сак-манынчын турар ийи кыргы-нарыныска мейз, Дамдинчын коммунист күш-ажылдык шалыкчы деп атты тывыс-кыл. Эңир чылын бо кичини «1974 чылдык социалыстич чы-рыжыктын тилекчи» деп дөрөк ажалды-биле шаңгал-ды.

Мал ажалынчын чотугу чыа-уе-чада болуп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

Мал ажалынчын чотугу чыа-уе-чада болуп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

Мал ажалынчын чотугу чыа-уе-чада болуп турар. Ол уде тургускан машиналарын системалы мал ажалын механизастаарын ийи улганышыкыга: уауу фермаларга автоматтыкын херекселдерин калбаа-биле ажыгалышпа, индустриал-дыг, шуудула бидерилгенин принциптеринге продук-ция бидер комплекстиг ме-ханизастаар; туруп турар фер-маларга кол чотугадаларын механизастаарын элзон бөдүүн машиналарын болгаш дерини-киннерин ажыгал тургаш доозарын боттандырар.

урут одалыг болган, оозу Рымма деп адап алган.

Бодумун салгалымын белеткээр сорулга-биле огул Борсти мал ажалында өрө-дип турар мен. Ол ам дуу-ла-дык кадарым, ажалдан чурда чейре шору оол—деп, малын чугалап турар.

Бажынчын дорунде ном делгирин бар. Ийида тыва чогаалдарынчын номнарынчын делген салган. Оларын кичээл-деп илалымын, эвей берген карттарында-на иле. «Шын» болгаш «Тыванын аныктыр» солунары дугадалар ажал-ыкча чыткан. Чаа ном тегере-ле сонугадал-биле номчун ту-рарыг, сөөлү үеде дика солун чогаалдарынчын уауу турар ала-ганы өг-бүдөнүң келжигүнери бисин чугалап ордулар.

«Малчын» колхозтун Хат-ты-оол Салчак удуруткан ир-гич хойжу бригадалында 13 коммунист бар. Ийида партия эге организациынын секретары Кара-оол Базар, а ооң ордалыгы Дамдин Тейнин. Эге организациынын зурадал-рынчын чотугу өйүндө эрткир, анда чотуга алырыларын чу-гаалдык турар. Кышга-лаач-кык коммунистер оңа ки-чээлгени салган. Ол айтыр-гын партиянын ажал хуралынчын ийи улаа чугалашкан, чамдык малчынарынчын өтөттарын диннап. Союгу хурага ма-лчынарынчын зоостөөрлөгөн-дөн байдалын чугалашкан болгаш честестерин чалады-ларын оруктарын айтп, өрө-дөлгөн чедишкенин доозар талазы-биле боттук хемчег-лери болган.

А. ЧАРАШ-ООЛ. Мөңгүн-Тайга район.

ХЕМЧЭЭН АЛЫР

Сауи, сеткүлдерден болгаш амь-хууда хайгааралдан ал-гаш көөргө, бойдуз камгалам бистин республикада ам-даа четпес дененде турар деп болар мен. Маяна хамаарштыр чамдык болгаларын бижжесекчи.

Бистин Ак-Туругда көк-кат үнер Ак-Хал деп чер бар. Бак-кат-биле Уауу-Хем районда ол эң-не байлак дөш черлеринчын бирээш. Сөөлү чылдарда бо каттын дужуу чыла-дан чылче өвөөжөн олар арпаган. Оң чылдагыны: каттын чырыда кам-хайыра чөк, «комбайн» дөр херексел-биле оон сымдалдырарга, бүрүдери казы кээр, каттын сөөк сым артып каар. Илалыгаш моон мурунда кат-чигини адалк турган чамдык аянар куу аршыканын апарганы хара-далыч. Бо дээрте хувиң бодан ажал-кочча сүрген кижи-леринчын үлгелди ишкээш.

Ол ишпак сууран ирак эвисте Кара-Туруг баарында чо-дураалы бааза өвөөжөн турар. Чылдын-ла, чакыш шыгалдык дөш үезинде доозучу аластарынчын өрөнгичилери ол өйдө а-раш чечектерин хайыраан уншут сип тургаш, стодал кы-рын, өрөөлөр ийини каалап турар.

Чокка чедиш Чаа-Хал суунун балын тараа сугтарар буга-ларга бидер ажалгөч турганы чакылт эвес. Ам буга суу ха-маал чөк, дөшүнчын бодундан бидер балык туруп алыры бер-дөөш. Ийи-бүрү чыгар бидерлер-биле балыкты узуткап, моон уламандан оңу хоралын турарымыстан олар өвөөжөн.

Бистин Ак-Туруг ам-ири-биле байлак чер. Уауу-Хулаус, Бачы-Чурек, Тарбаган-Казы деп чер аттары бидер оңу до-лу херексел турар ишкээлди. Эртен, келээш ол алчын огу-ру-жу хурдулар элик, хуубустун, өткөн өйүндө сым, мий-гастын үнү диннабастай. Дүңе, машина чымында ая-лар, «адринг» бистин чейре бааза дөшөөрүн. Удуге чейре чымыр чотугура; уауу-уауу ооргаларынчын кырын дургаар, чөмчөкчүн электрлерин ГАЗ-69 деп машинанын илалы шы-ры-ланы берген чактылар.

Бойдуз камгалам — бугу ийинин херээ. Бойдуздуң чайгар бүткөн байлаан мичвар ажалдан турар болуусуна, бистин ийинге бааза келер үчкин салгакчыларынчын ол эки үзегер-чижек болбазы бидеритир.

Совет нийтиледин чангыс эви болгаш социалисттик демократиянын хөгжүлдөзи

(Эгеи № 90 «Шында»).

Социалыст демократия-нын бүгү системанын улам ийи айдыраңгайдыклары саймаргай социалыст ийи-тиледин үргүчү өзү турар белделеринге дүгүжү турар. Бистин демократияны совет улустун шулууну болгаш оон кезектери болуп бүгү ийи-гилар

милетинин Чингине секретары, Ада-чурттуу Улут дайымын ийкейлиги киржикчиси арка генералы Леонид Ильич Брежневтин чуректин хазымында байыр чедирин, эн эки чурттарын күзөткөн, үр-түмөлдөгү ажалдарын, эки кадымдык болган селдерин ажал-чорудуларга улут-улут чедишкенин билдирүүнү конференциянын киржикчилери, селдерин шунтунарга дамычын тур мен, эрмин эштер.

Оң ол сөстөрүн чыңалган нар динимитин, үргүлүдөгү алтын чаксаакчымы-биле утуп, худоб алганар.

ССРЭ-нин Эртемдер академиясынын президенти М. В. Келдин чыңалганга байыр чедирген. Бистин Тилекегенин элестин өндүрүшүн оң бугу делегейге тогузат ужуру-лазым-биле тодардыр апар, чүгө дөргө ол дайына бургулар жогжууденин салым-дуузуу дугайында, амгы болган келер-даа үеин салгаларынын салым-дуузууну дугайында айтыр шитир-дөгүгө — деп, ол чуга-лаан.

Фашизми ашкан Тилекегенин бүтү-дуусу улут хероонте совет эртем база болууду улуту кириштирер —

СОВЕТ УЛУСТУҢ ТӨӨГҮЛҮГ МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

деп, Эртемдер академиясынын президенти демдегелен. Дайымын халлаакчымын элестин баштайгы хунерденне артем албан чедиринин шитиледе ажалдарын чурттуу бугу амдыралы-биле бир демей, фронтуну негеделеринге душтур эде тургусал.

ССРЭ-нин Эртемдер академиясынын оралакчы президенти, академик П. Н. Федосеев «Ада-чурттуу Улут дайымын Совет Эвилелинин Тилекегенин бугу делегейге тогузат ужуру-лазым-биле тодардыр апар, чүгө дөргө ол дайына бургулар жогжууденин салым-дуузуу дугайында, амгы болган келер-даа үеин салгаларынын салым-дуузууну дугайында айтыр шитир-дөгүгө — деп, ол чуга-лаан.

Фашизми ашкан Тилекегенин бүтү-дуусу улут хероонте совет эртем база болууду улуту кириштирер —

ажалтын аягынын болган колхозчу тараакчынын бугу-лазым эвилели, ССРЭ-нин уаустарынын асы-дуума дайралы, бугу ажалын чонбар-дыл Ленинни партиязы болгалдыр сыйы каттыжылы-кыны болган.

Эртемден бистин Тилекегенин бугу делегейге тогузат ужуру-лазым-биле тодардыр апар, чүгө дөргө ол дайына бургулар жогжууденин салым-дуузуу дугайында, амгы болган келер-даа үеин салгаларынын салым-дуузууну дугайында айтыр шитир-дөгүгө — деп, ол чуга-лаан.

Ар. Амгы үеини эң чугула айтырларын, кичи төрөлгө-төткөн келер үеинин дугайында айтырларын шитир-дөлөрү оон-биле тууду хоз-баалы бооп турар.

«Коммунист» партия — Ада-чурттуу Улут дайымын совет улусу болган оң Чеп-ектиг Кустеринин тилеке-генин сорук кирчикчи болган организакчымы» деп ийлектеди Совет Армияны болган Шерит-Далай Флору-ни политиктиг Кол эргеле-тинин начальниги армия ге-нералы А. А. Епишев кылган. Ол совет улустун тилекегенин элдин азырынга партиязын шитир-дөлүнү олодууну дугайында, оң идея-политиктиг болган организакчы күжүнү дугайында чугаалаан, дайын үеинде ажалдарынын оңа байдаларынын дугайынын тайымдарына, Социалист Ада-чурттуу бугу улустун камга-ларынын болган партия хур-роолерини эде тургуза-

рынын, дайын үеини негеделеринге дүгүзүр ажалла-рынын хевирлеринин болган аргаларынын эртемге үндө-лөнгөн программанын партиязын камгаалаан кылганынче ийлектеди оңа кичөөтөй саг-ган.

Чурттуу болган армияны-даа материалдык болган кичи кустерин тилекегенин элдин азырынин эрге-ажактарынын талазы-биле делегейге ийги черин бижын-биле элден, а чамык бугурууге хевирчи-лиги талазы-биле АКШ-ты ыракта алып турар.

«1941—1945 чылдары Ада-чурттуу Улут дайымын чылдарында аналкыларын мадырдыгын чорутууну дугайы БЛКСМ Топ Комитетинин бирги секретары Е. М. Тя-желников конференцияга чугаалаан.

Дайын хочоочуларынын совет комитетинин дарганы Ар-мет генералы П. И. Батов ажалды чонбары, эң ыла-кыла аналкыларын патриоттук

болган интернационалчы ку-га кичилеринин ажалын чо-рууларынын талазы-биле пар-тия болган совет организак-чуларынын ол комитеттин оң чугула соругуларынын биринчи бооп турарын чуга-лаан.

ДССАФ Топ Комитетинин дарганы, ухар чугу каралы А. И. Новикунин ажалын чорударынын талазы-биле пар-тия болган совет организак-чуларынын ол комитеттин оң чугула соругуларынын биринчи бооп турарын чуга-лаан.

Конференциянын киржикчи-леринге түгө чугаалаан, байыр чедиргенер: Москвадан болган чонбарынын — Социали-стиг Куп-ажалдын Мадыр-лары В. С. Павловский биле О. И. Вохминна, совет дай-ымын чылдарында улус ажал-кыларын хероонте ол нийте-ледин киржигезин тодар-гайы-биле чугаалаан.

САЯННЫҢ ШЫГЖАМЫРЫ

Даг-дугу ажаа эвес, отка ерттөмөс, кадыг-быжыг тур-руштуг деп санаткан онзагай бүдүмөл. Оон кадыг-быжы-нын байгамчы онзагай шы-парынын дугайында чонда эрте-бурунуну тоолугуру чугаалары бар. Илг отка дай-нын ерттөмөс бо минерал-дын амдыралчы онзагай бот-шанырында оон ады укталып үнгөн. Абсет дөргө, гректен, отка хаймын үрөлбөс, ерттө-мөс доон. Даг-дугу чокта ам-гы үедө хеп базар электро-ниир-даа, космос ракеты-лаа будуруп амыр бол-дунас.

Тыва республика болууну дааныс-дугу-биле сураган. Оон делегинде ол бай-лак тынмылаан. Даг-дугу дөргө-де Ак-Доврак сагыш-ка кире дужер. Бурун шы-нын Саян сымн болууну чам-гы «уужуна» база биске ажалды берген. Ону шитилеп тынарата Тыванын геология-шичилек экспедициянын Саян бөлүгүн ажал-шичилер эртем ажалдарын, Саян тайганына Куртуг-Ши-ни дээр бөлгөн сын бар. Даг-дугуну чымынын оон та ба-зында сирт черден тыпкан бис. Ол чокта оран-суур-даа чок, чүгө апар турала деп болур. Ина апарын конпа-лары ажаа чоран кичиге та-варышкылар турду. Ина даг-дугун ажалкы үеин 1966 чылдын чайгы үеи чү-вө. Ол үеинг руданы тып ал-ган, оң чилер черден сал-дымай, комплекстиг дил-дөшкөн ажалдарын күштө-дирген бис. Ичанган ажаа Саянын геология-шичилек бөлүгүн тургузган болгай. Саянын кемдистерин, сирте-рини чире каскандар, халдыр үтөй өрмүзөн черер ажаа бир дугар-ла көстүп келген. Саян сымнар ийчи ажал-агылы, амдыралчы тынмын-биле тынып өргөлөн.

Бо хүннеге чедир ина шичилек бөлүгүн кичи-тер 20 муң ажал метр черин халдыр өрмүнө, шичилек ажалдарын чоруткан. Техно-логтук шенделер кылмырны ажалга-биле бир тонна руданы казып, шилан алган бис. Байлак тынмычылары кара-поган сымнар эргип, базында базым чедир, метр-ден метр чедир ырап, Саян-нын дайны-дугун немей ты-варын уламчылап келген.

Саянын ол шыгамыра-ла авангардчы роль эң муракчы, организактыг, дуржулгалыг, тулуулукунурга кичиланган ажалын аныга хамаржыл турарында чорудат чок бол-ган турун-даа шымаас. Ол болза социалисттиг нийтиязе ол аягында бугу байламын тодардыр турар. Социали-стиг күрүенин бугу улусу утк-шылорда ажалын аягы-нын энес соругады болган ийделери бештин турар.

Бугу улустун күрүенин соругады болган байламын ажалын аныга башаткан бугу күш-ажыгы улустун күрүени болур оң аны бугу-дугу-биле тоаргалаттын чегер. Социалист күрүнеге мөүдөш демократтыг шынар-лар оон тыпты келгенден элестер, амгы үеге чедир бугу тала-биле хөгжүп турар. Аягы-лар малгаларынын чилан бар чорутууну, нийтиязелин социал чыгыс ай чорунуң бижыгарынын хире-чегезин-биле Совет күрүенин бугу улусу утк-шылор комму-нисттиг тургузулууну чор-руп турар чегеде улам хам-аа. Ол-ла чорудуга социали-стиг күрүенин хажууде-ленин болган сайбарыгай-ажыгынын, оон бугу улустун чомчуртиг бот-башкырагы-ныч элден кирерини үндө-ни болуп турар.

Социалист демократия үндө-ни болуп турар.

рунын дугайында, ажаа чоруткан шичилек ажалдары-нын дугайында, мыда даг-дугуну бар курлардарынын дугайында ухар ажыг кезек аар кымын томбардан тургу-сунган отчөттар бижиттинген. Ол дөргө бистин хой кичи киржикчилик геология-шичилек тын, дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Саянын бо калдыр кашпа-лынын нийтиязе үс черин баштайгы ажалкыларын сүү-рү тыптып кел-ген, сайзакка дег кө-стүп турар. Бирги ажалкычы-ларын ады чок суурунда майгынар орун турган чере чуртталга бажынары чыл-дын-на немейин, мында ам-гы-агы хажууде-ленин болган күрү-нени хойлу-дурм мыккан ил-диг эң чугула принципине дайны турар. Социалист хойлу-дурмуну бижылга-ры азгөре хаматарларын эр-гелерин эң шыгыны камгала-рын-даа, бугу хаматарларын совет хойлуларын, шитилеп чоручу-чорунун эң шыгыны салгыры-даа катар көрүп тур-ар. Күрүнө организакчы болган ажалкы чонбарың хой-ниги организакчыларын-да ажал-чорудугаынын принцип болур хойлу-дурмунга нийтиязелин болган күрү-нени черктерин демократтыг эргелек-бөлүкчө болган дугайынын чугула чүтү.

Совет нийтиязелин политик-тиг бугу системанын улут-туку күжү — Коммунист партия социалист демократияны хөгжүдөрүнүн кол ма-галдыкчы болуп турар. Бугу аягыларын болган социал бөлүктөрүн, бугу нашаларын болган уаустарынын нийтиязелин бугу салгалдарынын эрге-ажактарынын ычарар шы-гаарышына база дүштүрү-шү, политикча мындар долу болган чыгыламын чок барым-даллаа шылар Коммунист партияга өске мындар күш социализм үндөни чү.

Бугу улустун эрге-ажакта-рынын илердикчи болур.

дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Саянын бо калдыр кашпа-лынын нийтиязе үс черин баштайгы ажалкыларын сүү-рү тыптып кел-ген, сайзакка дег кө-стүп турар. Бирги ажалкычы-ларын ады чок суурунда майгынар орун турган чере чуртталга бажынары чыл-дын-на немейин, мында ам-гы-агы хажууде-ленин болган күрү-нени хойлу-дурм мыккан ил-диг эң чугула принципине дайны турар. Социалист хойлу-дурмуну бижылга-ры азгөре хаматарларын эр-гелерин эң шыгыны камгала-рын-даа, бугу хаматарларын совет хойлуларын, шитилеп чоручу-чорунун эң шыгыны салгыры-даа катар көрүп тур-ар. Күрүнө организакчы болган ажалкы чонбарың хой-ниги организакчыларын-да ажал-чорудугаынын принцип болур хойлу-дурмунга нийтиязелин болган күрү-нени черктерин демократтыг эргелек-бөлүкчө болган дугайынын чугула чүтү.

Совет нийтиязелин политик-тиг бугу системанын улут-туку күжү — Коммунист партия социалист демократияны хөгжүдөрүнүн кол ма-галдыкчы болуп турар. Бугу аягыларын болган социал бөлүктөрүн, бугу нашаларын болган уаустарынын нийтиязелин бугу салгалдарынын эрге-ажактарынын ычарар шы-гаарышына база дүштүрү-шү, политикча мындар долу болган чыгыламын чок барым-даллаа шылар Коммунист партияга өске мындар күш социализм үндөни чү.

Бугу улустун эрге-ажакта-рынын илердикчи болур.

дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Саянын бо калдыр кашпа-лынын нийтиязе үс черин баштайгы ажалкыларын сүү-рү тыптып кел-ген, сайзакка дег кө-стүп турар. Бирги ажалкычы-ларын ады чок суурунда майгынар орун турган чере чуртталга бажынары чыл-дын-на немейин, мында ам-гы-агы хажууде-ленин болган күрү-нени хойлу-дурм мыккан ил-диг эң чугула принципине дайны турар. Социалист хойлу-дурмуну бижылга-ры азгөре хаматарларын эр-гелерин эң шыгыны камгала-рын-даа, бугу хаматарларын совет хойлуларын, шитилеп чоручу-чорунун эң шыгыны салгыры-даа катар көрүп тур-ар. Күрүнө организакчы болган ажалкы чонбарың хой-ниги организакчыларын-да ажал-чорудугаынын принцип болур хойлу-дурмунга нийтиязелин болган күрү-нени черктерин демократтыг эргелек-бөлүкчө болган дугайынын чугула чүтү.

Совет нийтиязелин политик-тиг бугу системанын улут-туку күжү — Коммунист партия социалист демократияны хөгжүдөрүнүн кол ма-галдыкчы болуп турар. Бугу аягыларын болган социал бөлүктөрүн, бугу нашаларын болган уаустарынын нийтиязелин бугу салгалдарынын эрге-ажактарынын ычарар шы-гаарышына база дүштүрү-шү, политикча мындар долу болган чыгыламын чок барым-даллаа шылар Коммунист партияга өске мындар күш социализм үндөни чү.

Бугу улустун эрге-ажакта-рынын илердикчи болур.

дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Саянын бо калдыр кашпа-лынын нийтиязе үс черин баштайгы ажалкыларын сүү-рү тыптып кел-ген, сайзакка дег кө-стүп турар. Бирги ажалкычы-ларын ады чок суурунда майгынар орун турган чере чуртталга бажынары чыл-дын-на немейин, мында ам-гы-агы хажууде-ленин болган күрү-нени хойлу-дурм мыккан ил-диг эң чугула принципине дайны турар. Социалист хойлу-дурмуну бижылга-ры азгөре хаматарларын эр-гелерин эң шыгыны камгала-рын-даа, бугу хаматарларын совет хойлуларын, шитилеп чоручу-чорунун эң шыгыны салгыры-даа катар көрүп тур-ар. Күрүнө организакчы болган ажалкы чонбарың хой-ниги организакчыларын-да ажал-чорудугаынын принцип болур хойлу-дурмунга нийтиязелин болган күрү-нени черктерин демократтыг эргелек-бөлүкчө болган дугайынын чугула чүтү.

Совет нийтиязелин политик-тиг бугу системанын улут-туку күжү — Коммунист партия социалист демократияны хөгжүдөрүнүн кол ма-галдыкчы болуп турар. Бугу аягыларын болган социал бөлүктөрүн, бугу нашаларын болган уаустарынын нийтиязелин бугу салгалдарынын эрге-ажактарынын ычарар шы-гаарышына база дүштүрү-шү, политикча мындар долу болган чыгыламын чок барым-даллаа шылар Коммунист партияга өске мындар күш социализм үндөни чү.

Бугу улустун эрге-ажакта-рынын илердикчи болур.

дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Саянын бо калдыр кашпа-лынын нийтиязе үс черин баштайгы ажалкыларын сүү-рү тыптып кел-ген, сайзакка дег кө-стүп турар. Бирги ажалкычы-ларын ады чок суурунда майгынар орун турган чере чуртталга бажынары чыл-дын-на немейин, мында ам-гы-агы хажууде-ленин болган күрү-нени хойлу-дурм мыккан ил-диг эң чугула принципине дайны турар. Социалист хойлу-дурмуну бижылга-ры азгөре хаматарларын эр-гелерин эң шыгыны камгала-рын-даа, бугу хаматарларын совет хойлуларын, шитилеп чоручу-чорунун эң шыгыны салгыры-даа катар көрүп тур-ар. Күрүнө организакчы болган ажалкы чонбарың хой-ниги организакчыларын-да ажал-чорудугаынын принцип болур хойлу-дурмунга нийтиязелин болган күрү-нени черктерин демократтыг эргелек-бөлүкчө болган дугайынын чугула чүтү.

Совет нийтиязелин политик-тиг бугу системанын улут-туку күжү — Коммунист партия социалист демократияны хөгжүдөрүнүн кол ма-галдыкчы болуп турар. Бугу аягыларын болган социал бөлүктөрүн, бугу нашаларын болган уаустарынын нийтиязелин бугу салгалдарынын эрге-ажактарынын ычарар шы-гаарышына база дүштүрү-шү, политикча мындар долу болган чыгыламын чок барым-даллаа шылар Коммунист партияга өске мындар күш социализм үндөни чү.

Бугу улустун эрге-ажакта-рынын илердикчи болур.

дагылардыктын, өрүмкчилеринин болган өске-даа специализириниң хой чылдар дургузуна кыл-ган ажалынын түндөлдүр.

Ол шичилек отчөттары тургузарына Тыва геология-шичилек экспедициянын кол геолог Борис Владимиро-вич Обрадов, Саян бөлүгүн гидрогеолог Лев Семенович Каурич, улут геолог Владимир Иванович Михайлов, геологтар Шинада Сотпаева Сат, Дина Борисовна Поуртуна болган бо ооруг-тарларын автору, өске-даа шичилекчилер киришкен.

ССРЭ-нин Министрлер Чө-вүелинин чамында Ажалкы казымалар талазы-биле кү-рүне комиссиясы Саяндан тыпкан даг-дугу курла-рынын хемчөлүн 4 мил-лион 335 муң тонна кылдыр чокта баддылаан. Тыванын геология-шичилек оң ажалын ук комиссия «дөртө делек-биле үндөшөн.

Саян шыгамырынын чыл-дырынын дилеп турар чыл-дырынын тегинде мынаа ам-гы-агы чераларын элест-тө хой кичилер бистин-биле ка-ды ажалды турду. Оларын чамында баштайгы бергелер-ге тагарышкан, үр-даа болуп шыдавайы, бир-ий ай бол-ган-ла дедир чоруптар тур-ган. Олардан сыр өске, алы бугу-жыг турштуг, геоло-гия-шичилек ажалдарына шыныч берингенер мынаа үр ажалдан артын казы-лаан. Олар бо хүннеге мын-да чурттан, келер үедө бо калдыр-кашпалдарыг тайга-сынга даг-дугу тынмычылары-нып хорор-а-сууру хөгжүп үнерин күзөп, келер үеини» мынаа хөгжүрү ам-дыралчы улуг өрүчүнө кон-камы ийи байып өргөлөнер.

Үч дугаар РАКЕТА

(Төнүүчү, Эгеиз № 81, 84, 89, 90 «Шымда»)

Мен достуңишиңиң шит артында бакыйла калган мен, өөрүшкү мен оя-ла доран хеме алкан. Пускаа халай берген, люгуун асым бир талайыңче ажда окталкан танк бо тур. Ийн дугаары чанынга чедип келген. Ол шала оожумнаң төрү бистиң талайыңче эглин келген. Эскерип калган деп чүвени мен билди каан мен! «Эскерип каан, ам болганга ол эвес!» деп болуп чыккымеңче от төчкөзүмнү мурун орта доран чыжырт, кызым-ла доран. Дооун, чыт-бус деп чүве от төчкөзү хеме алган. Оя-ла доран Поповтун девидон алгым үнгөн:

— Кукура!.. Командир, кукура!..

Танк болуп каан кукура артыңга, алаң дөргө кукура шанын кадып чыгар. Ону тарды октап болза эки, ичкээ-даа база катап болдопкан... Кулак уюк апарган... Чыт, доврак дооудан тыяр аргак халыгың турар.

— Иңди-ыр. Ажырбас — деп, командир бир-ле кижини оожутураң.

Херек берген. Кичөөшү улаткан. Болдо дүрөн болгон тода ашкың турар. Таныгы уткуштур маннар херек деп чүвени мен билер мен, ол хирезинде канчал-даа аргак аар чүве буттарымын коргудег угунамастыдыкан. Бодуну доом көөр хөөн чок кының келген, шит артың-

дан оожум ковайып келдим, а танк бир илчирбегинге дөскөпө каапкан, оруктан эгеш, узун пушканы мурунга чайышкан, хептерен бээр чөрүп каан. Ол ам база боолар... Ам-на! Ам-на! Мен чытырып-ла келген мен — бооларын манап эрттирип алган, оон соонда... Ташым-ла ол өйдө артыма команда үнгөн: — Лукьянов, ап каавы! Лукьянов! Доран-на сула салдыгыңкан мен. Лукьянов баар. Кыны шанын алдырып командир эки билер ийнган. Ол иңки дедир келе албас.

Бажым эгинер арасыңче кыстылып кире берген манап олар мен. Шинелиң өктерип чекки Лукьянов харажаттар артыңдан туруп келген, канчалар ол ийик, хал көрүгөн. Оон карактарынын мунгаргайып кончуп, коркташ, мынави баар хире. Ичкээ-даа ол ойталаван, чүтө арай тавары аажок, оон чал кырыңче үе берген, ээип алган хөпөңчө шөпөн манап каан. Ол чөргө чыккан кукураны бир чыпакташкан, оон соонда ийн дугаарын алган, ол-бо талайыңче шывадылапкан. Хөпөң бичелей берген, ичкээ-даа танк мырнайың бо чанында кожа!

Ол дүшкө дин-не дөн! Дооун, эзелиң каракче хеме шаныкан, кулак түлөөр, аажып кылдыр чым сирт дөн...

Карак чынеш арзында тура халың келген мен. Лукьянов

халай дүргөткөчкө дооун өтүр оожум кончуп, согур чүве бер, ээип алган, дегинип каап эзелейдир кылаштан олтурган. Оон ол бажым чөрдө иңки оңгар бурунайың чыккан...

— От! — деп, соовуста Желтың чөөн үңү-биле алгырган, а мээр бүтү бодум сооп келген. Лукьяновтун мурунга бурууауну билиңген сөгкөл мен чал кырыңче үвер кылдыр албадалкан. Командирин «Тур! Дедир!» деп шанын алгым ыракта чүве ышкылап динналган — ичкээ-даа мен үш шурал-ла Лукьяновка чөдө халый берген, оон колдуунун адаандан сегирип алдым.

Эжиниң аар мага-бодун эгини-тынштан чораш, от төчкөңгө сөөртүп өккөл чыдыр мен. Биче уткуштур, иңки агаар чалгың хөргөкчылды кылдыр Попов таңкын боолан турган. Оя-ла доран мырнайы чанымыста кожа ол кызым дөш чыжырт-ла дөн! Мен эгиниң чөргө аарты үзүп чөрү барып ушкан мен. Бүдүн мен бе-ооун-даа билбейн тура халааш, база катап Лукьяновту сегирип алган мен. Танк мырнайы бо келген! Кончуп уаг түв улам дүргө-дүргө сооп келе чыккан. Чер мылай кирип, сиринейип, дугуйлар паарайыч, танкының деген кан херо бистерге доврак аргак хөпөңчө чөрүп олтурган.

Салкытары-биле эзелетин чире теп чыккан, Лукьяновту чадым ажыр илчиреп, мен бөдүм база оя-биле кады пушканың дугуунаң алаң орта барып ушкан мен. Соовустан аткан олоң хал оң шитке чалышкың деген, ол-бо талайыңче халың чөрү баргылаан. Ону шитиңе пузетке диндээр — ол дөргө Кривенектун чадап шеригиң адып

чыдыры ол. Командир Задорожний-биле станиналар арзында чыткан. Хараал шанында Попов чаксаан... Желтың чүтө мыт чок барганмы? Чүтө командываазы, чүтө шимче-вези? Экти-биле станинаны узун алган мыт чок чыдыр. Дис баштан мен өтче халың кагдым. Артыма боолан дааш үнгөн. Пускаа дриг чүве ышкылап сирт кының, дола аарышкыны кончуп кылдыр оорганга кээп деген. Командирин эктинден барып сегирип алырмыта кижим станинадан чөргө кулбурап бады барган. Ынаар боогазыңдан аттыккан чыгың хан мээр арыңче бүгүрүңкөң. Задорожнийдин оргазыңче аттыга берген. Мен чөргө өгө берген, Желтыңын өгүң чеккип, мөөнүрүуунун иштинден уаг эвес балыгың сыйбан чыккан тып алган, дуй-тулуккан мен. Ол хирезинде-ле хан дөмей тәкүтү көөр болган долганар аттыга бээр болган. Желтыңын карактарыны ак тос аларган хавыктыр уук чок-ка шимчен, көөрү судураал, карактарыны огу өскерли берген.

— Командир! — дөн. Задорожнийдин ооздан көргөшөр үнү чанында динналган. — Болдар, командир аауруп каан-дыр...

Ол девидон алгы мени баалап кайгадыкан. Эзлөн каш секунда иштинде бүтү мага-бодум-биле черини уук чок сиринейип турарын билди, доврак кырынга чыккан мен... Танкыны мен көрбөстөн мен, ичкээ-даа ол бистен каш-ла бажым чөрдө деп чүвени билди чыккан мен. Мен чөжү берген манап чыдыр мен; ам хамык чүвениң болгалы ол. Ичкан Попов хараалыңдан алдыртып, биче хал көрүп келген.

— Окта, Лешка! Окта, ыт! Пускаа шимең чок. Ону!

Урей адыккан!

иштинде Кривенектун пуземеу харагы-харагы диндөп чыткан. Задорожний салкылары-биле доврак бөдүп, чал кырында сыйбан берген чыткан. Чалаар аргак ооу келген деп чүвени бөдөп келген, харааш, салкы-биле Задорожнийдин быгыңче иткеш, алгырым:

— Окта, ыт! Ол рак ышкы быкты-биле харажаткы оожум сооп чөрүп каан. Мен командирден адыртып, саяраты бодум сегирип алган, ханың холданы-биле ону пушканың ууңче суга каапкан мен. Желтыңын мөөнүндан бичи хан база катап тәкүтү келген, ол-ла доран тыртыла берген, мен командирге база катап үнгөн чедип келеримге шутт соксап калган.

Желтыңын шидени берген карактары чынеш дөвейи барган...

Ам оя-ла! Төнүүчү келген! Мен саяраткы хамык каан мен — танк ирке эвес бөдөн бажым хире чөрдө. Ол бир талай илчирбегиле-биле бөдү каан чыткан кукурашыл артын таштай башып, агаарга пушканың узун ууну чайып каан турган. Танкыны адаандан ыш болган дооун чөргө аттыгың ууну турган. Попов бичи каа саалам жо-на берген, оон хөпөңчө база катап станиналар ырадыр шурк берген. Боолашкын чыжырт дөн.

— Оңукже... Дүргө!

Танкыны чаныңе талазы-биле бурунгар дал берген мен дооун өтүр өскерип чегитиңкен мен. Төптөгө берген чүве дег ол уу-биле пушканың ууну чөргө үкөш, турункан. Мурунда чиди динтерип башкырың дугуу арала берген турган; оон илчирбегиле чок. Танк биче эгилеңип алган турган.

Урей адыккан!

Москвада Владимир Ильин аттыг электромеханика заводу —наймысадың муракың бүдүрүлгөң. Илчирбегилер куш-ажымды бүдүрүчүлүк өстүрер талайы-биле беш чыл оонаалган хуусаа бетинде, үш артык чылаа күтсөлиң алганар. Баштайгы дөрт чылаа планы хуусааныңан үш чыл бурунгар күтсөтинген. Заводта продукцияның 47

хуузу Шынарның демээ-биле бүдүрүп унауруп турар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгөң муракчылары — коммунист куш-ажы бригаданың бригадир, Октябрь Революция орденин ээлекчи В. М. Овчинников (солгай талайында) болган Куш-ажымды Алар орденин ээлекчи М. И. Кисин олар БМЧ-ке чорудар көжүр чөрүр электрстанциялары чып-аптар ажады турар. (СЭТА-ның фотохиказы).

КОНЦЕРТ КЕЖЭЭЗИ

Барыш-Хемчик районун Култура бажымының чанында агатригада база улуусу театрының коллективтеринин удуртукчулары болган методистер колло култура бажымыңарыга, клубтарга сооуну концерттерин, темалыг нежесерини канчалар органиастай эрттирип болуруп, чаа ташыларын, маалыга бал ташыларын канчалар тургузары дөн чөгөшү практиктик дуааны боттарың белекчөң концертти чыккылаарың көргүзүп, чедир турар. Чоокта чаа Холлелен клубтарга болган концертке жөзүн ичкээр эркен.

Концерттиң бир көзөңдө И. Олзий-оолдун «Бурууун билдирген» деп бир көзөгөлгө шанын. Ук ишине аргакан, бажың ажалым кылып билбес адымы ролон М. Дыршпан профессионал антерлардан дуада чок ойнааын чон магалар болду. Ол ишкан неңи ролонга Серенжа Хо-мукуунун ойнааны база-ла чөмүшкөңиң. Чаның азы хой-лаа, көзөгөлгө шилеро ойнаары барык-ла дөмей бол-

тай. Култура бажымының коллективиниң белекчөңи бо чыгың көзөгөлгө шанын чылааңар беди-биле үелөөң.

Концерттиң ийити көзөңдө композитор А. Чыргал-оолдун «Тиниледег чаның ор бис» деп ыры-биле эгелеш, дараалык үзүмчүлөң, «Тиниледег чаның ор бис» деп ырының өздүк хулашын хөйүнү ырың дөрт үнөриңе шып тургууна чөрдө согуң. Ол ишкан бот-талыштар ирээли М. Кан-оолдун «Солдат оң чаның олар» деп ыры күтсөтөңиң өзү. Хомиш-ку, Х. Серенжа оларын дуу-оттерин чон катар-натан дилеп турган. Оон андаа концерттиң программасында танцалар, шутуктер, баскылар, тоодутуң көргүзүңер хөй. Оларын база-ла сооун болган чедикшиңиң күтсөңгөр.

Район төшүндө келген талантлыктар концерт соода Хөлдөң сурууна амыктарыга бир бал ташымы өрөткөн. Амгы үениң ол ташымы суруу амыктары бо көзөң-ле шып, чарат кылдыр

ойноп турар апарган өөрүчүгө. Бо азылгы амыктар, содун көзөңлөрүн Эргэ-Барлыкка, Шекпезге, Дон-Терелике база эрттирген. Эске-даа клубтарга баарын районун Култура бажымының амыкчылары планнап турар.

Устүндө чугулаанымы эгелешкөңгө чөдө мону өкө мен кагымаа артык эвес боор. Барыш-Хемчик — илчирбегиле хөжүм мастерлериниң болган күтсөңгөңлөрүн илчирбегиле хөжүм мастерлериниң чурту. Ол хирезинде концерт программасында национал хөжүмгө ойнаа чыгың-дууа кижик чөгү, хөжүм бөдүрүп ансамбли тургустуу-маны хараалың. Илга, чадган, лимб, чалы, бызайчы, дөмүр, кулаууна хөмүсүргэ амыктары өөрүчүгө, оло хараа тулар талайы-биле районун Култура бажымының удуртукчулары болган методистер ботту амыктары ылаңан болза улам өөрүчүгө болур ийик.

Д. ШАКТАР, республиканың Уакуу чөргөңдө бажымының методис-ка.

Тоол Кымыскааяк огулу

Кымыскааяктар ажалдарыңга кончуп ынак — сыгар даң бажыңдан эгелеш, кара дүңгө чедир үзүк-соксаал чок ажалдар, дал-дүшүтүп кончуп ишине мырнайың баа-баар. Оларын оолдарың баа-баар ажалдарың бар шала-биле дуулаагың үнүр-биле кызып-кызып өскөңүң, эл паарылаагың чуртат турарлар. Оларын арзында чаның-ла кымыскааяк огу ажалдарыңга-да, өөрөңгөң-даа ынак эвес — алагаз болган мактанымчы чүве-ыр.

Ол школа бажыңдан ойталаш, өзүңнүн сөзүң тоо-айың, аяч-орук кылып чөрүп каан.

Кымыскааяк огу сизген арзы-биле кылдыңган орук эсерип чораш, дык ирай бергенде, күшүгү хат халып, сугур чазы чап, орук-чирк чидип, долгандыр-ла суг-чар шаңайың эгелеш. Кымыскааяк огу-лаа оруктан азыл, чыккы кек-өңкө кылдыр чыдырып, чөп-чөңкө адыттың чөвүрээңиңиң тилеке кире берген, өзүңнүн күтүзүң дым-наар чүвениң, алаарың дөң муңгарып, боланың олуруп-тур.

Чазы хуналар, кондуур чадган, чүдө эртенине аскан. Кымыскааяк огу ээр азым, чүп алдың херелерин чөргө сөзүңгө эртен улаштыр-ла тояп чоруккан.

Ол чөрү олура, бир-ле шапкын хем кыдыңга чедип келген, көргө мындам бажык турган: «Хемни кууа, мөөн тура бежен бажым хире чөрдө, чаз көвүртү бар, шупту улус оон кекердэ. А күжүр кымыскааяк огу кончуп билер эвес, хемни кекердэ шөпүлгөн эртен чөргөңү алаар үчүр каан, оон кыдыр кекердэ болган аяч-орук биче-биле кымыскааяк огу боттары эртенчө дуулаан шупту-ла азыртымастан. Ол дөвейин, чазы чүтүкүлөңгөң, эртенчөң дуулаан хөпөңгөн адырдым, суга адырдып-ла баткан! Үр-лаа болбоанда, чаа көвүртү алаанга кээп, «мындам кончуп уаг чагай көвүртүгү көрбөс мелегейиңи мөң-ла» деп боланың, күшүгү агым айы-биле карашыңан баткан. Ол-ла — мыңан бажың чыда, баштайгы-ла эртенчө чөккүлөң кээп, бичиң сизгенден тутуна каапкан, долган шаныңа сиринейип, нурга чөргө үзүп келген. Алардылаа дуу ол эртенчө апардыла, ам-на ташты кургатыштың, чыгыңгы алган, чашарды, мөөн солгар үрүчүчү-ле азымың чугуазың диннар мен» — деп, эрн кыдыңга чыткан чун чөгүңүн иштинчө кире берген, болган.

Удуураай бээр аразында, хит-хөт эвен соода, күшүгү хөт кээргө, күш чөгү бичиң Кымыскааяк огу-биле катар огу көвүртүлгөң, хат айы-биле үкүтүп чоруккан. Кымыскааяк огу ийи-бээр бөдөлгө көргүзөргө, күш чөгү

хемни кекердэ ушкып, улам бөдөн эгелеш.

Та байы хире үр уакуп келген чүве, күш чөгү бир-ле ууку-кыдым көзүлөс чыргычылгың хөвүлүк ортуңга, кылар-сизгенге мидиртыңа берген.

Долгандыр көргүзөргө, ирак эвесте кылаң кара кымыскааяк үшүр казып, оон үндүргөн довраңа далайың овалың алган азылдан тургалар. «Та байы ораңа келген дини мен, аял-орымың та найла, та чаның шидар, та шыдава кыдыр мен, хала-ла болуң» — деп боланың, кымыскааяк огу муңгарып ылаң олдуруп берип-тур.

Бир бичиң кылаң кара кымыскааяк огу маңаң чедип келген:

— Чүгө мгаан ор сөң, эним? — деп, кызыл-кымыскааяк олдуңан айттырарга, ооу чү болганың дөгөргөң чугуаалан берген.

Кара-кымыскааяк тура:

— Бистин өөрөңш турар чериңеңе баралам, эш. Ила-дир саадыңда хөвү-лаа, арга-даа кымыскааяктарың чурттан турар чериңиң айттың каан, соң чурттан турар чериң мөөн найы тура араак эвес, оон бөдүр аар биче-дөп-тур. Ынаар чөрүп каанар. Чедип келген, кара-кымыскааяк огу саадыңче чөрүп туруп-туруң:

— Азым мырнайы талымырда кыдыр-дир сөн, мынар кылдыңган чөдөр мен дөр болуңа, чө ортузу чөткөң чоруду-ла кыш дүжүң кээр — деп, кызыл-кымыскааяк олдуңа чугуаалаан. Ону дымнаш, кызыл-кымыскааяк огу мөөрдөң-ле мгаан туруп-тур, а чыгың келген хөй кара-кымыскааяктар ону көргөзгөң чугуаалаңар:

— Илава, ажырбас... бистин «ирн» вертолёт динчиринде өңтүрүс бар, илчирбегилең ая сөң өөңдө чөдөрү каар.

Баштай-ла таварышканы кара-кымыскааяк огу-биле азылчык олуртукан, ужу-дуу туңкөн. Арга-арык, дөдөр, төмөр, хөдөр, шөлдөр келер сымалдыр ужулду органар. Ынаар аманга, өөрүчүгө улава чөдө бээр мен... барго-ла доран өөрөңш кырыңгөң адыраң... деп, кызыл-кымыскааяк огу боланың чөрүп олдуруп-тур.

Николай ОНДАР.

«Кызыл суббота»

Октябрь Андаран Оттун келген доран Касандарын алган. Камыг ажа берген.

Суббота дөн хунуң Чургайың көргөң, Кара хөвөр болган. «Кандай чөор» деп бодаан. Календарыда суббота Кара өңүг шыкымал. Кынар оңүг мөгүм «Кызыл хун» деп адаанмы?

Ындыг эвес солуң Төгүзүр турган боор. Ынаңаштан тускай ат Төрүттүңен чадава.

Кудумчулар келгенге Кулаш-кулаш төстерде Чугай-биле параш каан: «Субботниң чапал тур!»

Лозун, туктар кызыл чайт, Уагу ыскаал болган лет. Ыржым, ынак сурууру Ыры долаң ашым.

Дойлаң үнгөн ары лет, Дозу чүкүктү чыңаңар Школа баары оруктан, Соңдуг-муруң халышкан. Көдө суур хайыккан Хөгүт-иче шымыпкан: Хөй-апч кирип маргыжып, Херим кымып, чугаылаан.

Стадионуң долгандыр Ышн тарып олтурган. Поектерлер дөңөр чып. Бир ай дөңгөң хөдөгөн.

Дарга, башкы, эччи-даа... Далаңга кынып ыт, Буруңдуг кыдыр дөң, Бүгү жүкүн салган. Байыр-наадым шыңгып Баажыма чүдө хун чөор: Самбырга башкы Чаа чүрүк азылкан. Магалдан карактар Маргышканың барган. Иңи ажал үеиң Аскал чүрүк көргүскен: Илаң мила чукуту Аргажымын чорал. «Бажың тудуң билер, Баштыңчымың шөвөр Магалымың» — деп ичкан Андаран салган. «Кызыл суббота» Кынар эгелешти Клавдия Сатовна Ам-на төгүп берген. Оонар КАЧ-ООЛ.

Бөгүн «Тувинская» «ПРАВДАДА»

★ «Коммунист тургузулагың болган бжыг тайбыңның хөвээ дөң». «Правда» солунуң бо чылдың апрель 18-те үнгөн муруну чүдү.

★ «Комсомолачу отчугаш». «Тувинская правда» аныктар артын.

★ «Четестерин салгыңарың өөрөңш». Улуусу контроллерларын республика хуралыңдан өтөт.

★ Суг сипирериниң болган чажыга мурунун сугарылаагың. Тываның кыды ажалыг дуржула станицызыңиң уагу эртем ажилдакчысы П. Зуевтиң корреспонденциясы.

★ «Тиниледег 30 чылаң». М. Рамазановичиң мөтөрлөң.

★ Бистин чуртуустан, даштыкылаң болган спортчу информативтар.

ХОСТУГ ХУРЕШТИҢ САЙЗЫРАЛЫ

Бүгү-эзелдеги Ленин орденин «Спартак» эки тура спорт инитиледи тургустуңа-нында бээр 40 жыл болган оон бөгүн демделген эрттирип турар. Алгы-агы черлериниң хөй эвес саның бөлүмүриңде болган командаларыңда Ленинни комсомолуңа эгелеш санылаң дугар тургустуңа «Спартак» эки тура спорт инитиледи баштайгы хунеринде эгелеш-ле бистин чурттугү ит-не непертеней күш-культура организаныңа апарган. Ам оон хурезинде мун-мун спортчулар хараа туртуңган.

Ол инитиледи бистин республика 1961 чылда тургустуңан. Ийичан алаа эвеш саның улуурту булдургу, эми училчезиниң сугуруулаң, башкы институтуң студенттери хараа туртуңган турган.

Чыа келген турдум оон хурезинде оун, алаа хөй бөдөн мержежалы спортчулары белеккен эгелеш. Оон бөдөн черелериниң спорттуң ийи-бүрү хирериниң шаныңга ол, оон чор ортуңга непердөң, массалык болдулар дөңш инитиледи уаг ажилды кылып чоруткан.

Спорттун хөй хиреринде ол инитиледи ит-не сайзырааны — хостуг хуреш. Ам ол спорттун «Спартак» эки тура спорт инитиледиң канчалар сайзыраң эгелешин база амгы уеде сорулгаларың дугайың ап көрүлөңүң.

Тыга хостуг болган классик хурештерин аныктар ортуңга сайзырады эгелеш тренерлерин бирээң Павел Михайлович Петров. Ол эркен үеиң сактып, мыңгар чугуаал олдуар: «1957 чылда хурезинде бистин республика классик хурештин секциясы ачылган, алаа дык хөй аныктары хараа тулап, оларын өөрөңш эгелеш. А 1960 чылдың күзүңүң эгелеш хостуг хурештин секциясы Кызыла ачылган. Алаа аныктарың соңуруга кончуп уаг болган, чүдө дөңгө тыва хуреш-биле төрөдөң. Оон эгелеш-ле хуреш спорт бистин республика сайзыра, массалык апарган чүве болгай.

Хостуг хурешке «Спартак» баштайгы тренерлериниң бирээң, хостуг хурешке ССРЭнин спорт мастери Ислам Хасанович Хасанов турган. Талантлыг, анык мөгелерин

улаг маргылааларга ол белек-кед, алаа кириштирип эгелеш. Бистин республиканың «Спартак» эки тура спорт инитиледиң шилдик командалың мөгелери 1961 чылдык июнь айда Дюда-Ростова хөорайга болган Бүгү-эзелдеги маргылаазыңа бир-ле дугар киришкен. Ийичан маңадың составыңа Э. Ооржак, И. Хасанов, В. Таскараков, Е. Винников, В. Чыдыр болган М. Долгатам олтар кирип, баштайгы улаг маргылаага чедикшиңиң киришкенер.

Амгы уеде бистин инитиледи мөгелери чүдө республика эвес, а хараң Бүгү-эзелдеги ийи улаг маргылаазыңа чедикшиңиң кирип, шаңаала чедерини ат турар. Оларны чамдызың ап көрүлөңгөр. «Спартак» эзелде оолдарың ийи тренери, ССРЭ-ниң спорт мастери Валерий Оюн ССРЭнин студенттериниң аразыңа чыла буруа чычыл болган эртин турар бистин маргылаазыңа ийи чыл улаштыр. 48 килограмм чемпионолаң. Спорт мастери Чаламба Ооржак башкы уластун национал

маамры Салават Юлевтин шаңаала дөңш Бүгү-эзелдеги маргылаазыңиң тилекчиң. ССРЭ-нин спорт мастери Болдат Чөккөк олимпы оюнарың чөмүргө Александр Иванович аттыг Бүгү-эзелдеги маргылаазыңиң чемпиону. ССРЭ-нин спорт мастери Михаил Оюн, Оргоздор Олар, мастере кавадаттар Монге Чаламба, Олег Доржу болган оон-лаа өскөлериң улаг чоргарал-биле алаң болур.